ISAJON SULTONNİNG “BOQİY DARBADAR” ROMANİDA İNSON VA BORLİQ

Ergasheva B.B
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat Universiteti qoshidagi O’rta Osiyo xalqlari tillari va madaniyati Instituti
Magistr

Annotatsiya.
Ushbu maqolada Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” romanida insonning o‘zligini izlashi, hayot mazmunini anglashga intilishi hamda ma’naviy manzilini yo‘qotishi masalalari tahlil qilinadi. Romandagi “darbadarlik” tushunchasi oddiy makonsizlik yoki bir joydan ikkinchi joyga ko‘chib yurish holati sifatida emas, balki insonning o‘z mohiyati, e’tiqodi va hayotiy maqsadidan uzoqlashuvi sifatida talqin etiladi. Asardagi etikdo‘z obrazi orqali butun bashariyatning taqdiri umumlashtiriladi. Uning boqiylikka mahkum etilishi inson uchun abadiy hayotning ne’mat emas, balki ma’nosiz hayot sharoitida og‘ir sinovga aylanishini ko‘rsatadi.
Kalit so‘zlar: Isajon Sulton, “Boqiy darbadar”, darbadarlik, manzil, inson, bashariyat, etikdo‘z, ramz, ruhiy iztirob, e’tiqod, ma’naviy tanazzul, mavjudlik.

Аннотация.

В данной статье анализируются проблемы поиска человеком собственной идентичности, стремления к осмыслению смысла жизни и утраты духовного пути в романе Исаjона Султона «Вечный скиталец» («Boqiy darbadar»). Понятие «скитальчества», представленное в романе, интерпретируется не как обычное отсутствие постоянного места или физическое перемещение человека из одного пространства в другое, а как его отчуждение от собственной сущности, веры и жизненной цели. Посредством образа сапожника в произведении обобщается судьба всего человечества. Его обречённость на бессмертие показывает, что вечная жизнь для человека может оказаться не благом, а тяжёлым испытанием в условиях существования, лишённого смысла.
Ключевые слова: Исаjон Султон, «Вечный скиталец» («Boqiy darbadar»), скитальчество, путь, человек, человечество, сапожник, символ, духовные страдания, вера, духовный упадок, бытие.

Abstract.

This article analyzes the issues of the individual’s search for identity, the pursuit of the meaning of life, and the loss of a spiritual destination in Isajon Sulton’s novel Boqiy Darbadar

(The Eternal Wanderer). The concept of “wandering” in the novel is interpreted not simply as the absence of a permanent place or physical movement from one location to another, but rather as the individual’s alienation from their own essence, faith, and purpose in life. Through the image of the shoemaker, the fate of all humanity is symbolically generalized. His condemnation to immortality demonstrates that eternal life may become not a blessing for human beings, but a profound ordeal under conditions of existence devoid of meaning.
Keywords: Isajon Sulton, Boqiy Darbadar (The Eternal Wanderer), wandering, destination, human being, humanity, shoemaker, symbol, spiritual anguish, faith, spiritual decline, existence.

Kirish

Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” romani zamonaviy o‘zbek adabiyotidagi falsafiy mazmuni va o‘ziga xos kompozitsion qurilishi bilan ajralib turadigan asarlardan biridir. Roman ilk bor 2010-yilda nashr etilgan bo‘lib, unda insonning “Yashashdan maqsad nima?”, “Men kimman?” kabi fundamental savollari markazga chiqariladi.

Asarning nomidayoq uning asosiy falsafiy mazmuniga ishora mavjud. “Darbadar”- ma’lum bir manzilga ega bo‘lmagan, yo‘lini yo‘qotgan inson. “Boqiy” so‘zi esa bu holatning vaqtinchalik emasligini bildiradi. Shunday qilib, “boqiy darbadar” tushunchasi oddiy sayohatchi obrazidan ko‘ra kengroq ma’noga ega bo‘lib, o‘z hayotining maqsadi va mohiyatini topa olmayotgan insoniyatning umumlashma timsoliga aylanadi.Roman mohiyatini anglashda “darbadarlik” tushunchasiga alohida e’tibor berish lozim. Asardagi darbadarlikni faqat jismoniy harakat bilan izohlash yetarli emas. Inson bir joyda yashab turib ham ma’nan darbadar bo‘lishi mumkin.

Aynan shu jihat roman falsafasining markazida turadi. Insonning haqiqiy manzili faqat borib yetiladigan geografik makon emas. U o‘zligini anglash, ma’naviy tayanchini topish va hayotining mazmunini tushunish orqali manzilga ega bo‘ladi.Demak, roman o‘quvchini “inson qayerga ketmoqda?” degan savoldan ko‘ra “inson aslida qayerga yetib borishi kerak?” degan savol ustida o‘ylashga majbur qiladi.

Romanning eng muhim ramziy obrazlaridan biri - etikdo‘z. Uning taqdiri oddiy bir insonning shaxsiy qismati sifatida emas, balki butun bashariyatning ma’naviy holatini ifodalovchi timsol sifatida talqin qilinadi.Etikdo‘zning la’natga uchrab, boqiy hayotga mahkum etilishi juda chuqur ramziy ma’noga ega. Odatda inson abadiy yashashni orzu qiladi. Ammo roman bu tushunchaga teskari savol qo‘yadi: agar inson hayotining mazmuni bo‘lmasa, boqiy umr nimaga kerak?

Shu nuqtadan qaraganda, boqiylik mukofot emas, sinovga aylanadi. Chunki vaqtning cheksizligi hayotning mazmunini avtomatik tarzda yaratmaydi. Aksincha, ma’nosiz hayotning uzayishi inson iztirobini yanada kuchaytirishi mumkin.Asardagi qahramonlar turli makon va zamonlarda harakat qilsa-da, ularning ichki izlanishlarini birlashtirib turuvchi jihat

mavjud. Bu - insonning o‘zligini anglashga bo‘lgan ehtiyojidir.
Roman syujeti “Men kimman?”, “Otim nima?” kabi savollar atrofida shakllanadi. Bu savollar oddiy shaxsiy qiziqish emas. Ular insonning mavjudligi, kelib chiqishi, maqsadi va taqdiri bilan bog‘liq falsafiy savollardir.
O‘zligini anglamagan inson uchun dunyo ham begona makonga aylanadi. U qancha yo‘l bosmasin, qancha manzilga yetmasin, ichki manzilini topa olmaydi. Shu sababli romandagi sayohat tashqi harakatdan ko‘ra ko‘proq ichki izlanish sifatida namoyon bo‘ladi.

“Boqiy darbadar”ning kompozitsion qurilishi ham uning mazmuniga xizmat qiladi. Asarda voqealar an’anaviy tarzda bir tekis davom etmaydi. Turli zamon va makonlarda sodir bo‘ladigan hodisalar, reallik va xayolot chegarasidagi tasvirlar bir-biri bilan tutashib boradi. Bu usulning o‘zi ham “darbadarlik” tushunchasining badiiy ifodasidir. Voqealar bir makonda “turar” ekan, o‘quvchi ham bir vaqt va makonda ushlab turilmaydi. U goh tarixga, goh xayolotga, goh real hayotga olib kiriladi.Natijada romanning makoni geografik makondan ko‘ra inson tafakkurining makoniga aylanadi.
Roman falsafasining eng chuqur qatlamlaridan biri insonning Yaratgandan uzoqlashishi bilan bog‘liq. Asardagi insoniyat tanazzulining asosiy sabablaridan biri sifatida azaliy qadriyatlarga bepisand munosabat va ma’naviy tayanchning susayishi ko‘rsatiladi. Bu g‘oya romanda didaktik tarzda emas, balki inson taqdiri orqali ochiladi. Inson o‘zini olamning markazi deb bilib, ma’naviy chegaralarni unutgan sari asl manzilidan uzoqlashadi.Shuning uchun romandagi “darbadar” faqat yo‘lini yo‘qotgan odam emas. U ma’naviy kompasini yo‘qotgan insondir.

“Boqiy darbadar”da inson va olam munosabati ham muhim o‘rin egallaydi. Inson tabiat va mavjudlikdan alohida mavjud bo‘la olmaydi. U o‘zini olamdan ustun qo‘ygan sari ichki muvozanatini yo‘qota boshlaydi.Insoniyatning saodat manziliga yetishi va olam bilan odam o‘rtasidagi muvozanatni saqlashi zarurligi asarning falsafiy yo‘nalishini belgilaydi.Shu ma’noda romandagi darbadarlik ikki tomonlama namoyon bo‘ladi: inson tashqi dunyoda yo‘l izlaydi, aslida esa ichki muvozanatini tiklash yo‘lini izlaydi.
Asardagi qahramonlarning ichki kechinmalari roman falsafasini chuqurlashtiradi. Qahramonlar taqdiridagi o‘zgarishlar, konfliktlar, o‘zligini anglash va ruhiy yuksalish jarayonlari bir-birini to‘ldirib boradi.Darbadarlikning eng yuqori nuqtasi - insonning o‘z yo‘lidan adashganini anglashidir. Chunki inson o‘zining adashganini anglamasa, manzil izlashga ham ehtiyoj sezmaydi. Anglash esa qaytishning boshlanishidir.

Xulosa

Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” romani insoniyatning ma’naviy izlanishlari, hayot mazmunini anglash va haqiqiy manzilni topish muammolarini yorituvchi falsafiy asardir.Romandagi “darbadarlik” tushunchasi insonning bir makondan ikkinchi makonga ko‘chib yurishini emas, avvalo ma’naviy manzilini yo‘qotishini anglatadi. Etikdo‘z obrazi esa ana shu holatning umumlashgan timsoli sifatida namoyon bo‘ladi.Asar o‘quvchini “Men

kimman?”, “Qayerdan keldim?”, “Qayerga ketyapman?”, “Hayotimning ma’nosi nima?” kabi abadiy savollar bilan yuzlashtiradi. Romanning falsafiy kuchi ham shundaki, u tayyor javobdan ko‘ra insonni o‘ylashga majbur qiladi.Shunday qilib, “Boqiy darbadar”ni “yo‘qotish – izlash-anglash - manzilga qaytish” falsafiy modeli asosida talqin qilish mumkin. Asarning bosh g‘oyasi inson o‘zligini, ma’naviy tayanchini va Yaratgan bilan munosabatini tiklagandagina haqiqiy manziliga yetishi mumkinligi haqidagi fikrga borib taqaladi. Roman voqealarining turli zamon va makonlarda kechishi ham insoniyat taqdirining umumiyligini ko‘rsatadi. Muallif insonning Yaratgandan, o‘z mohiyatidan va ma’naviy qadriyatlaridan uzoqlashishi uni ichki bo‘shliq va ma’nosizlikka olib kelishini ta’kidlaydi. Shu jihatdan “Boqiy darbadar” faqat bir qahramon taqdiri haqidagi asar emas, balki insoniyatning ma’naviy izlanishlari, yo‘qotishlari va o‘zligini anglash jarayoni haqidagi falsafiy roman sifatida namoyon bo‘ladi.

Asarning asosiy g‘oyalaridan biri shundaki, insonning haqiqiy manzili muayyan geografik makon bilan emas, balki uning ruhiy va ma’naviy holati bilan belgilanadi. O‘zligini anglagan, hayotining mazmunini tushungan va Yaratgan bilan bog‘liqligini his qilgan insongina haqiqiy manzilini topa oladi. Demak, romandagi darbadarlik holati inson uchun faqat fojiaviy kechinma emas, balki anglash va ma’naviy uyg‘onish sari olib boruvchi jarayon hamdir. Shu sababli asar “yo‘qotish - izlash - anglash - manzilni topish” kabi izchil ma’naviy yo‘lni ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sulton Isajon. Boqiy darbadar. Toshkent: Tilsim, 2023.
2. Quronov D. O‘ylashga undovchi asar.
3. Babayeva S. Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” romanida badiiy tafakkur masalasi.
4. Nafasova Y. Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” romanida ko‘pqatlamlilik. 2025.
5. Hozirgi zamonaviy o‘zbek nasrida “darbadarlik qiyofasi” Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” asari talqinida.